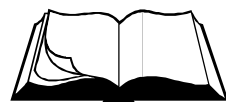

מִי הָיָה הָרִיב

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

חשון תשע"ט

שאלות המצויות

גליון 350

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה"ה

"משיב הרוח ומוריד הגשם"

במזמור הגשמים, אם טעה ואמר "מוריד הטל" אם עדיין לא הזכיר "הגשם" שבסיום הברכה, יאמר במקום שנוצר "משיב הרוח ומוריד הגשם" (ש"ע סי' קי"ד, סעי' ה'), ו"ביאור הלכה" ד"ה אין, ופמ"ג שם).
ואם נזכר לאחר שאמר "ונאמן אתה", יאמר "מוריד הגשם", ויחזור לומר "ונאמן אתה" וגוי' (משנ"ב שם סי' ק"ט, דבעינן מעין חתימה סמוך לחתימה). ואם טעה וסיים מיד בלי לחזור, אין זה מעכב בדיעבד (שד"ן סמוך לחתימה מעין החתימה אין זה לעיכובא).
ואם סיים הברכה, אינו חוזר כיון שהזכיר "מוריד הטל" (ש"ע שם), ואפילו אם עומד לאחר שהזכיר "הגשם", לא יאמר "למדני חוקיך", מכיון שאין זה לעיכובא (משנ"ב שם סי' ק"ב). אם אמר רק "מוריד הגשם", ולא אמר "משיב הרוח" אינו חוזר (ש"ע שם סי' ג'). ואפילו אם לא סיים עדיין הברכה, אינו חוזר (משנ"ב שם סי' ק"ב).
וילייע למה ב"הזכרת גשמים" אומרים "גשם", ובברכת "ברך עלינו" כשמבקשים גשמים אומרים "מטר" (ועי' "חשק שלמה" ריש מ"ו תענית, וב"רבינו בחיי" פי עקב י"א י"ז, וב"ערוך השולחן" סי' קי"ד סעיף ב').

"ותן טל ומטר לברכה"

בארץ ישראל מתחילים לשאול גשמים – "ותן טל ומטר לברכה" בליל ז' בחשון, ובחול"ל 60 יום אחר תקופת תשרי. ונוהגים להכריז "טל ומטר" קודם שמונה עשרה שבו מתחילים לשאול, ואם לא הכריז אעפ"כ אמרו (משנ"ב סי' קי"ז ס"ק ג'), וילייע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בש"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).
שכח לומר בברכת "ברך עלינו" ונזכר קודם שגמר ברכת "שמע קולנו", יאמר בברכת "שמע קולנו", ואם סיים ברכת "שמע קולנו" יאמר שם קודם ברכת "רצה", ואם כבר התחיל ברכת "רצה", יחזור לברכת "ברך עלינו" (ש"ע סי' קי"ז ס"א).

נזכר באמצע "רצה" שלא אמר חוזר לברכת "ברך עלינו" ושוב שכח וכבר אמר "ברוך אתה ד'י", ימשיך ויאמר שוב את כל הברכות עד "שמע קולנו" ושם יאמר "ותן טל ומטר" (ולא אמרין שמאחר שכבר אמר את כל הברכות הללו בפעם הראשונה בלא שאמר "ותן טל ומטר", מה מוסיף בזה שאומרן כך בפעם השניה, כי מאחר שכבר חל עליו החיוב לחזור ל"ברך עלינו" ולומר משם הכל לפי הסדר, צריך לעשות כן). (הגר"ש אלישיב זצ"ל ובעל "שבט הלוי זצ"ל).
שכח לומר "ותן טל ומטר" וכבר סיים לומר את הפסוק "יהיו לרצון", אפילו שעדיין לא עקר את רגליו, נחשב שסיים את התפילה וחיוב לחזור לראש התפילה (ביאור הלכה סי' קי"ז, ודלא כשיטת "חיי אדם" דסבר שצריך עקירת רגליים ממש, ועי' לוח א"י).
כל זמן שלא סיים את הפסוק "יהיו לרצון", נחשב שהוא באמצע "שמונה עשרה", ויכול לחזור ל"ברך עלינו" (שעה"צ סי' תכ"ב סק"ח).

מסופק אם אמר "ותן טל ומטר", תוך שלושים יום צריך לחזור (ש"ע סי' קי"ד ס"ח). אם ברור לו שהיה בדעתו להזכיר בתפילה כפי שצריך, ואחרי התפילה מסתפק – אם התעורר הספק מיד אחרי התפילה יש לחזור ולהתפלל, ואם לאחר זמן, תולים שאמר כפי שצריך, ואינו חוזר ומתפלל (משנ"ב סי' קי"ד ס"ק ל"ח, וסי' תכ"ב ס"ק י'), ואם זוכר שבתחילת אותה הברכה רצה לומר כמו שצריך מסתבר שלא טעה (הגר"ש ז"א אויערבנד זצ"ל). ואם אמר תשעים פעם "ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה", חזקה שכבר רגיל בכך ואינו צריך לחזור (ש"ע סי' קי"ד, משנ"ב סק"מ).
תפילת "שמונה עשרה" של חזרת הש"ץ מצטרפת לש"ץ למנין תשעים (שערי תשובה שם סי' ט').

אמר "טל ומטר" לפני ז' בחשון

שאלה: ביום ו' בחשון התפלל מעריב, שחרית ומנחה והזכיר "טל

ומטר" (הקדים ביום אחד בטעות, ונזכר אחרי מנחה שהיום הוא רק ו' בחשון), מה עליו לעשות?
תשובה: אם שאל מטר בארץ ישראל אחרי סוכות קודם ז' בחשון יש סוברים שיוצאים בדיעבד, וכמו במדינות שצריכים גשם, שרק משום עולי רגלים לא מבקשים, משמע שבעצם הוא זמן גשם (ספר "תהלה לדוד" סי' ב', הגה"ת רע"א או"ח סי' קי"ז, הגר"ש ז"א אויערבנד זצ"ל). ויש סוברים שגם בדיעבד לא יצא דלאחר שתקנו כן חז"ל אין זה זמן גשם (ה"חזון איש" בספר "דינים והנהגות" פרק ד' סעיף כ"ו, קובץ "מבית לוי" ח' י"ז בשם בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

ולכן למעשה יתפלל פעמיים שמו"ע על תנאי, ויתנה על הראשון שהוא לחובת מנחה או לנדבה, ובשני יתנה שיהיה לתשלומים של שחרית או לנדבה, אבל את תפילת ערבית כבר א"א לתקן במנחה.

מנין בני חו"ל בארץ ישראל לענין "טל ומטר"

שאלה: קבוצה של בני חו"ל הגיעו לארץ ישראל ליומיים (ועדיין לא התחילו לומר "טל ומטר" בחו"ל), ועשו מנין לעצמם, באיזה נוסח יאמרו את חזרת הש"ץ?

תשובה: מכיון שהם עדיין לא אומרים "טל ומטר", א"כ גם בחזרת הש"ץ יאמרו רק "ותן ברכה", ואין לומר "טל ומטר" ב"שמע קולנו" היות שאותו ציבור אינם חייבים כלל באמירת "טל ומטר" (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

"טל ומטר" בברכה אחרת

שאלה: שכח לומר "טל ומטר", וכשהגיע לברכת "על הצדיקים" נזכר ואמר שם "טל ומטר", וסיים שמו"ע, האם יצא יד"ח?
תשובה: חז"ל תקנו לומר "טל ומטר" בברכת "ברך עלינו" או בברכת "שמע קולנו", ואם אמרו שלא במקומו אפילו בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל (הגר"נ קרליץ שליט"א).

חזר בטעות ל"ברך עלינו"

שאלה: שכח "טל ומטר" ונזכר בברכת "ולירושלים עירך", וטעה וחזר ל"ברך עלינו", ולאחר כמה ברכות נזכר שיכול היה להמשיך ולאמרו בברכת "שמע קולנו", מה עליו לעשות?
תשובה: יפסיק במקום שעומד ויחזור לברכת "ולירושלים עירך" ויזכיר "טל ומטר" ב"שומע תפילה" (הגר"ח קניבסקי שליט"א, מובא בספר "אשי ישראל" פרק כ"ג סי' קע"ז, וכעין זה משמע ב"שערי תשובה" סי' קי"ד ס"ק ט' בשם ספר "מכתם לדוד").

שאלה: שכח "טל ומטר" ונזכר באמצע ברכת "ולמלשינים", וחזר ל"ברך עלינו", וגמר השמו"ע, האם יצא יד"ח?

תשובה: מסתבר שיצא בזה יד"ח ולא אמרין כיון שלא היה צריך לחזור ממילא הוי ברכת "ברך עלינו" בפעם השניה מיותרת, וכאילו הזכיר "טל ומטר" שלא במקומו, אלא אמרין עכשיו שחזר ל"ברך עלינו" ותיקנו בודאי יצא בזה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

ש"ץ ששכח לומר "טל ומטר" בתפילת לחש

שאלה: שליח ציבור שזכר לאחר שסיים תפילת חזרת הש"ץ כי שכח לומר "טל ומטר" בתפילת לחש. האם יצא יד"ח ע"י חזרת הש"ץ?

תשובה: ש"ץ ששכח בתפילת לחש בדבר שמחמתו צריך לחזור אינו חוזר וסומך עצמו על חזרת הש"ץ (עי' ש"ע סי' קכ"ו סעיף ד', ומשנ"ב סק"יז), ואפילו לא ידע קודם חזרת הש"ץ מהטעות (הגר"נ קרליץ שליט"א, ודלא כספר "אשי ישראל" פרק כ"ד סי' קע"ט), ואם היה כן במעריב יחזור ויתפלל בסיום כל התפילה.

עשיית חור בקיר חיצוני של ביהכ"נ

שאלה: אדם הגר ליד ביהכ"נ ורוצה להרחיב את סוכתו, וכדי לתקוע מוטות ביזל על קיר החיצון של ביהכ"נ צריך לעשות שם חור בקיר, האם מותר לעשות כן?

תשובה: כתוב בתורה (פי' ראה י"ב ד'): "לא תעשון כן לדי' אלוקים", ומי ששובר אפילו חלק מביהכ"נ או ביהמ"ד יש בזה נדון אם יש בו איסור תורה או איסור דרבנן, וכאן שהוא קיר חיצוני שמא יש בו רק איסור דרבנן, ואין בזה היתר משום תועלת או רווח, כיון שאין בזה

טובה לביהכ"נ אלא רק לשכן, ושמה מועיל שיקנה אותם אבנים ע"י ז' טובי העיר ואולי שגם יתפלל בתוך הסוכה ואז יש מקום להתיר, ואולי גם כדאי לעשות זאת על ידי גוי (שו"ת "שבט הלוי" ח"ג תשי"ג).

החליט באמצע הסעודה לאכול בשר

◀ **שאלה:** נטל ידיו והחליט לאכול בסעודה רק דגים, לאחר שגמר את הדגים החליט לאכול גם בשר, האם צריך לברך על הבשר? לטובת השאלה הוא, שפת פוטר את כל המאכלים שבסעודה, מכיון שדעתו עליהם, אבל בזה שהוא פירש בדעתו לאכול רק דגים ולא בשר, שמא אין הפת פוטרות, ויש צורך לברך על הבשר ברכת "שהכל" באמצע הסעודה.

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קע"ז סעיף ה' וברמ"א שם), אם בירך על הפת, ואח"כ שלחו לו מבית אחר, אפילו לא היתה דעתו עליו, לדעת השו"ע צריך לברך ולדעת הרמ"א אינו צריך לברך, משום שמסתמא דעתו על כל מה שיביאו לו, ולכן גם בזה אפילו היה בדעתו לאכול רק דגים ולא בשר, סו"ס מונח בדעתו שבמשך הסעודה כל מה שיחליט בהמשך נכנס בברכתו מתחילת הסעודה, ואין צריך לחזור ולברך (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

החזיר שתיה לארון

וכעין זה, אפילו שתה משקה והחזיר את הבקבוק לארון, בכל זאת אם חוזר ולוקח אינו צריך לברך עליו, כי אדם דעתו להחליט לכאן ולכאן, ותמיד נשאר לו צד שיחזור וישתה עוד (הגר"ח אלישיב זצ"ל).

אוכל תמר (דבש) להמתיק תה

◀ **שאלה:** שתה כוס תה ובמקום לערב סוכר אוכל תמר בפיו כדי להמתיק את המשקה, האם צריך לברך עליו?

תשובה: אם גם בלי התה היה אוכל את התמר, צריך לברך ברכת "העץ" על התמר וברכת "שהכל" על התה, אבל אם אוכל את התמר רק כדי להמתיק את המשקה, הרי"ז נעשה טפל לתה, וברכת "שהכל" של התה פוטר גם את התמר. ואם אוכל את התמר לפני שמתחיל לשתות את התה, מברך עליו ברכת "שהכל" ופוטר בזה את התה (אע"פ שהוא משבעת המינים, בכל זאת נעשה טפל, כמש"כ ה"ביאור הלכה" סי' קע"ד סעיף ז' ד"ה ופת, שאפילו על פת בכה"ג מברך ברכת "שהכל").

לקח טרמפ ע"י נהג ערבי

◀ **שאלה:** בחור ישיבה לקח טרמפ מאוחר בלילה (בשעה 02:00), והתברר שהמסיע הוא נהג ערבי שלא רצה לתת לבחור לרדת, ורק בחסדי הבורא יתברך הצליח לברוח, האם חייב לברך "הגומל"?

תשובה: בודאי חייב לברך "הגומל" שזה היה מצב מסוכן ממש (הגר"ח קניבסקי שליט"א), וכבר שמענו הרבה פעמים מה קרה למי שלא הצליח לברוח, ומצוה לפרסם זאת. וראוי שבחורי ישיבה לא יקחו טרמפים, אלא אם כן ברור להם שהנהג חרדי וכד'.

עשיית בסיס לדבר האסור

◀ **שאלה:** בחור ישיבה הניח עט על הסטנדר או על השולחן בחדרו, לפני שבת כדי שיהיה מוכן למוצש"ק, האם הסטנדר נעשה בסיס לדבר האסור?

תשובה: הבחורים לא יכולים לאסור מדין בסיס את הסטנדרים והשולחנות שבישיבה, שהרי הם שייכים לכל בני הישיבה, ולא נועדו להיות מיוחד לתשמיש זה, והרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו לעשותו לבסיס (עי' רמ"א או"ח סי' ש"ט סעיף ד').

אבל המיטה מושאלת לכל בחור ובחור, וכן השולחן והכיסאות הנמצאים בחדר שבו הם יושבים, דינם כשותפים, שיכול כל שותף לאסור הכלי משום בסיס (בעל "שבט הלוי" זצ"ל, "קובץ מבית לוי" ח"י עמ' כ"ג, "ארחות שבת" סי' י"ט ס"ק שצ"ה).

בני ביתו לעשות בסיס

וכעין זה אם האשה או בני ביתו הניחו דבר שלא מדעתו, אם עשו כן לצורך הבת נעשה בסיס אבל אם הניחו באופן שמפריע לו לא נעשה הדבר בסיס למוקצה ("מנחת שבת" סי' פ"ט ס"ק כ"ב).

גפרורים על הסטנדר

ולכן אם לאחר הדלקת נרות הניחה האשה גפרורים על הסטנדר של בעלה המיועד ללמוד, אין זה נחשב בסיס, ואפשר לנטות את הסטנדר ולהפיל את הגפרורים, ולקחת את הסטנדר ללמוד עליו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

להחזיר ארנבת לכלוב

◀ **שאלה:** ארנבת יצאה מהכלוב ומסתובבת בבית, והאשה פוחדת ממנה, האם מותר להחזירה לכלוב, או אסור לסגור את דלת החדר בשבת?

תשובה: הצד ארנבת חייב משום צידה, ואפילו נכנסה מעצמה לכלוב, אסור לנעול את הדלת, אבל בתוך הבית לא נחשב ניצוד כיון שאינו יכול לתופסה בשחיה אחת, אבל מדרבנן אסור, ואולי אפשר לסגור את הדלת כלאחר יד בתוך החדר כדי שלא תסתובב בכל הבית, ויש כאן שבות דשבות במקום צער גדול (עי' שו"ע סי' שט"ז, משנ"ב ס"ק ד"ה, נ"ז נ"ח).

אכילת אשכולית בשבת

◀ **שאלה:** כשאוכלים אשכולית חצויה ע"י כפית, מצוי שנשחט קצת מיץ לתוכה, האם מותר לאכול כך בשבת?

תשובה: מותר לאכול ע"י כפית אפילו שע"ז נשחט המיץ לתוכה מכיון שהמיץ נשאר מעורב עם הפרי, ואין בזה תורת סחיטה, והוי כמשקה הבא לאוכל שמותר (הגר"ש אויערבך זצ"ל, שש"כ פרק ה' סי"ק מ"ב והגר"ש אלישיב זצ"ל "הל' שבת בשבת" ח"א פי"א הע' 46). ועוד יש כאן יתרי דרבנן, שזוהי סחיטה כלאחר יד, ועוד שסחיטת אשכולית כמו תותים ורימונים שהיא רק דרבנן, ובמקום שאינו מתכוון לכך מותר (הגר"ש אויערבך זצ"ל שם, וע"ע "ארחות שבת" פרק ב' סעיף ל"ג).

ויש שנוטים להחמיר בזה כיון שיש כאן פסיק רישא, ואינו הולך לאיבוד, ודעת בני אדם לאכול גם את המיץ ("חוט שני" ח"ב פרק כ"ד סי"ק י"ג).

הפיל כדור מאילן בשבת

◀ **שאלה:** הפיל כדור מאילן בשבת, האם מותר לשחק בו?

תשובה: אם הכדור היה שם מערב שבת, אמרינן מינו איתקצאי בין השמשות וכו', ואסור לשחק בו כל השבת, שהרי אסור להוריד מהאילן שום חפץ בשבת (שו"ע סי' של"ו סי"א), ואם נפל הכדור על העץ בשבת יש כאן איסור דרבנן שנעשה בשבת, ואם היה נמוזד יש איסור משום "מעשה שבת", ואם היה בשוגג (בדרי"כ אנשים עושים כן בשוגג, משום שלא יודעים שאסור להורידו), מכיון שהוא רק דרבנן מותר לשחק בו, וכמבואר במשנ"ב (סי' ש"ח סי"ג וסי' של"ה סי"ק י"ב, ושע"צ סי' של"ט סי"ק כ"ד).

לטטול במתחם במקום שהשער הוא יותר מעשר אמות

◀ **שאלה:** הנוסעים לשבת לערי הצפון ונמצאים במתחם שהוא מגודר היטב מסביב, ובכניסה יש שער חשמלי להכנסת רכבים, והוא כ"מקל ישר' העולה למעלה בעת שרכב מגיע, האם יש לשער הזה דין מחיצה?

תשובה:

- א. אם הרחוב של השער הוא פחות מעשר אמות, יש עליו שם פתח ויכולים לטלטל שם.
- ב. אם הוא יותר מעשר אמות (כמו שמצוי ברוב המקומות), הרי"ז פירצה ודוקא אם השער סגור ויש לו גובה של עשרה טפחים, והוא תוך ג' טפחים לקרקע, נחשב כדין מחיצה, אבל אם הוא רק מקל ישר, או אפילו הוא מחיצה אבל גובה יותר מג' טפחים, או שאין בו גובה י" טפחים, הרי"ז נחשב כפירצה, ואסור לטלטל בכל המתחם.
- ג. באופן שאין עליו שם מחיצה, העצה היא לעשות צורת הפתח, ואז נחשב כאילו הוא סגור.

לטטול בבית חרושת שנהפך לישיבה או באולם שמחות

◀ **שאלה:** מתחם גדול שהיה פעם בית חרושת, והפכוהו לאולם שמחות או לישיבה, האם מותר לטלטל בתוכו, או בתוך חצרו, ולסמוך על הגדר שמסביב לכל השטח?

תשובה: שטח שהוא יותר על בית סאתיים שלא הוקף לדירה אסור לטלטל בתוכו (באופן שאין סומכים על עירוב העיר, דאם יש עירוב העיר יש מחיצות חיצוניות והכל רשות היחיד. ואם כן שטח של בית חרושת לא הוקף לדירה, ואסור לטלטל בתוכו, ואפילו אם אח"כ בנוים בתוכו דירות או הופכים את בית החרושת לאולם שמחות או לישיבה לא מהני, דסו"ס המחיצות לא נבנו מראש לשם דירה. והעצה לכך היא שיפרוץ את המחיצה החיצונה לעשות בה פירצת עשר אמות, ואז כשחוזרים ומתקנים אותה, נחשב הוקף לדירה ומותר לטלטל בכל השטחים (שו"ע סי' שני"ח סעיף ב').

שכח "יעלה ויבא" בשחרית, ונזכר לאחר חצות

◀ **שאלה:** בר"ח שחל בשבת, שכח "יעלה ויבא" בשחרית, ונזכר רק בתפילת מנחה, בינתיים התפלל מוסף לאחר חצות יום, האם יתפלל פעמיים מנחה?

תשובה: בכל ר"ח אם שכח "יעלה ויבא" בשחרית ונזכר לאחר תפילת מוסף, יש ספק אם כבר יצא ידי חובת הזכרת ר"ח, ולכן יתפלל פעם שניה על תנאי שיהא נדבה, אולם בשבת שאין תפילת נדבה, א"א להתפלל מספק על תנאי פעם שניה (משנ"ב סי' תכ"ב ס"ק ד'), ואם התחיל להתפלל מוסף, ולאחר ג' ראשונות נזכר שלא אמר "יעלה ויבא" בשחרית, יסיים התפילה של שחרית, וישוב ויתפלל מוסף (משנ"ב שם).

ובנד"ד, הגם שהתפלל מוסף לאחר חצות, שאין זה זמן של תפילת שחרית, מ"מ יש ספק שמא זה מספיק הזכרה במקום שחרית ומספק א"א להתפלל שוב.

אולם אם לא אמר "יעלה ויבא" בשחרית והתפלל מנחה ואמר "יעלה ויבא" ונזכר ששכח להזכיר "יעלה ויבא" בשחרית, אם עדיין לא התפלל מוסף יש לו להתפלל מנחה פעם שניה לתשלומין (שע"צ שם ס"ק ד').